

Kapitola 4

Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky

Ondřej Ditrych a Jan Eichler

Proces tvorby české zahraniční politiky v oblasti obrany a bezpečnosti byl v roce 2014 poznamenán především destabilizací východní Evropy v důsledku konfliktu na Ukrajině a bezprostřední reakcí a dalšími adaptivními opatřeními ze strany NATO, která spočívala zejména v (re)militarizaci střední a východní Evropy s cílem zvýšit alianční deterenční potenciál. Česká republika tento trend podporovala, v bezpečnostní komunitě se nicméně rozpoutala debata o českém příspěvku k novým adaptivním opatřením a schopnosti dostát aliančním závazkům. Zároveň pokračoval trend zvyšování české účasti v misích EU a OSN, byť armádní kapacity byly vázány i příslibeným nasazením v NATO *Response Force* (NRF) a účastí na rostoucím počtu aliančních cvičení v regionu. Bezpečnost a obrana se staly bezprecedentním tématem politické a veřejné diskuse; tématem vysoce politizovaným a zároveň polarizačním v důsledku propojení s antisystémovým diskurzem části aktérů veřejné diskuse a s vysokou mírou pravděpodobnosti rovněž působením ruské informační operace.

Shrnuto a podtrženo, pociťovaná změna bezpečnostního prostředí se odrazila v nebyvalé aktivizaci bezpečnostního aparátu (v nemalé míře tažené bezpečnostními profesionály problematizujícími stávající nedostatky v obraně) a výrazně politizované a polarizované veřejné debatě na toto téma. Být nelze hovořit o paradigmatické změně, neboť přinejmenším od summitu NATO v Lisabonu (2010) česká vláda podporovala vyšší důraz na kolektivní obranu území, byly v uplynulém roce v reakci na násilnou anexi Krymu a destabilizaci východní Ukrajiny nastartovány trendy, které s vysokou pravděpodobností ovlivní proces formování české bezpečnostní a obranné politiky na léta dopředu.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRAIČNÍ POLITIKY: POLITICKÝ KONTEXT A VÝCHODISKA

Destabilizace východní hranice NATO a reakce na tento vývoj vnímaný jako bezpečnostní hrozba zejména vzhledem k scénářům rozšíření konfliktu na zbytek území Ukrajiny anebo zahájení podobné „hybridní války“¹ v Pobaltí vedla k nejrozsáhlejší politizaci bezpečnostní agendy (ve smyslu „*míry, do jaké je určité zahraničněpolitické téma součástí veřejné a politické debaty a rozhodování v otevřených politických procesech*“) přinejmenším od debaty o plánovaném umístění radarové stanice v Bredech jako komponentu třetího pilíře americké protiraketové obrany (2006–2009).² Míru, v jaké se bezpečnost, přinejmenším ve své vojenské a politické dimenzi, stala předmětem politické a veřejné debaty, lze od dob vzniku české státnosti považovat za zcela bezprecedentní.

Tato skutečnost se nemohla neodrazit v základních programových východiscích bezpečnostní a obranné politiky. Prvním z nich bylo *Programové prohlášení vlády České republiky* vedené Bohuslavem Sobotkou (ČSSD), které bylo schváleno 12. 2. 2014. Prohlášení v první řadě (konvenčně) klade důraz na „*aktivní členství v Evropské unii a NATO v souladu se zájmy České republiky, dále pak na působení v OSN při odstraňování rizik ohrožujících mezinárodní mír, na podporování rovnoprávné spolupráce mezi národy a na zapojení do úsilí čelit mezinárodnímu terorismu a kyberterorismu*“.³ Česká republika by dle něj měla přispívat k takovému mezinárodnímu uspořádání, kde budou problémy řešeny multilaterálně a které bude efektivní, stabilní a současně spravedlivé. Dále bylo zdůrazněno, že na půdě OSN se ČR zaměří na udržování míru, včetně připravenosti účastnit se vojenských misí, na otázky odzbrojení, mezinárodní rozvoj, ochranu lidských práv a na reformu institucí OSN.

V rámci Programového prohlášení se prvořadým úkolem resortu Ministerstva obrany ČR (MO) staly ekonomické záležitosti, konkrétně pak celková analýza hospodaření, audit jednotlivých agend a z toho vycházejících personálních nároků, přehodnocení rentability *outsourcingu*, urychlení odprodeje nepotřebného majetku a zamezení veškerým zbytečným výdajům a nehospodárností.⁴ Další vládní prioritou bylo stanovení prosazení takových změn ve financování resortu, které by ozbrojeným silám zajistilo potřebný rozvoj. Důraz byl položen rovněž na zvýšení transparentnosti výběrových řízení a veškeré akviziční činnosti a její co nejvyšší efektivity.

V reakci na proměnu bezpečnostního prostředí v Evropě a v souladu s dlouhodobějším směřováním české bezpečnostní politiky, která v posledních letech usiluje o zdůraznění kolektivní teritoriální obrany na úkor expedičních operací, přikládá Programové prohlášení význam rozvoji schopností vyčleňovaných do pohotovostních uskupení NATO a EU a na výstavbu schopností potřebných pro účely kolektivní obrany podle čl. 5 *Washingtonské smlouvy*. Podtrhuje rovněž význam interoperability, rozmístitelnosti a schopnosti spolupráce při vedení společných akcí. Zároveň se hlásí k aktivní účasti v zahraničních operacích pod hlavičkou NATO, EU a OSN, pokud budou vybaveny odpovídajícím mandátem a budou v souladu s definovanými bezpečnostními a obrannými zájmy ČR a závazky vůči NATO a EU. V neposlední řadě se potom zavazuje, že zajistí ochranu vzdušného prostoru ČR vlastními prostředky

(včetně nadzvukových stíhacích letounů JAS-39 Gripen) a že bude rozvíjet dialog s domácím obranným průmyslem s cílem vytvářet kooperativní prostředí a podporovat působení našeho obranného průmyslu na zahraničních trzích.

V roce 2014 pokračovala rovněž příprava dvou důležitých strategických dokumentů v oblasti obrany: *Dlouhodobého výhledu pro obranu (2030)* a *Koncepce výstavby AČR*. První z nich byl připraven již v roce 2013 jako výsledek snah o doplnění obranného plánování o dlouhodobou perspektivu. Vzhledem k působnosti úřednické vlády a následné významné proměně bezpečnostního prostředí v důsledku krize na Ukrajině se nicméně dokončení Dlouhodobého výhledu zpozdilo. Dokument, který má být podle ministerstva obrany „základním východiskem pro obranné plánování“⁵, schválil Výbor pro obranné plánování (19. 11. 2014), později Bezpečnostní rada státu jako celek (23. 3. 2015) a nakonec i vláda ČR. K pracovní verzi dokumentu se v posledních dvou letech uskutečnilo několik expertních setkání a bezpečnostní komunitou byly připraveny komentáře a podkladové materiály.⁶ Na konečnou verzi Dlouhodobého výhledu by měla přirozeně navazovat Koncepce výstavby AČR, zohledňující požadavky kladené na armádu ve světle dlouhodobých trendů bezpečnostního prostředí. I u ní se v době psaní této kapitoly předpokládá schválení v resortu obrany v řádu měsíců.

Zatímco práce na výše zmíněných dokumentech byly zahájeny ještě před propuknutím konfliktu na Ukrajině, nová *Bezpečnostní strategie ČR* byla bezprostřední reakcí na změnu bezpečnostního prostředí, kterou povstání na východě země, infiltrace vojenskými a bezpečnostními složkami Ruské federace a násilná ruská anexe Krymského poloostrova přivodila spolu se zvýšenou vnímanou hrozbou představovanou Islámským státem (ISIS). Namísto zcela nového dokumentu jde spíše o aktualizaci předešlé strategie (2011), provedené Ministerstvem zahraničních věcí ČR. Ministr Lubomír Zaorálek (ČSSD) tuto změnu bezpečnostního prostředí popsal následovně: „...jako kdyby přestala platit pravidla hry, respektování hranic, mezinárodních závazků, u nichž se ještě nedávno zdálo, že jsou nezpochybnitelné. Jsme svědky takových věcí, kterým se říká hybridní válka – neoznačení vojáci. Z druhé strany jsme svědky takových věcí, jako jsou zahraniční bojovníci – foreign fighters – nebo osamělí vlci.“⁷ Protože úpravu strategie schválila v závěru přípravného procesu zahájeného v roce 2014 vláda až 4. 2. 2015, bude její podrobný rozbor předmětem budoucí analýzy.⁸

Pro zahraničněpolitickou praxi v oblasti obrany a bezpečnosti byl v uplynulém roce patrný jistý rozpor mezi rétorikou a realitou. Na jedné straně ČR podpořila v reakci na nárůst nestability na východní alianční hranici okamžitá i dlouhodobější adaptivní deterenční opatření NATO a její závazek přispívat k realizaci těchto opatření z ní v mezinárodním srovnání a relativně k velikosti činí jednoho z aktivnějších členských států. Na druhé straně prezident Miloš Zeman se zdál často stran konfliktu na Ukrajině a zejména role Ruska obývat jiné „univerzum faktů“ než ostatní představitelé exekutivy. Zemanova pozice však nebyla zcela konzistentní, resp. byla vyjadřována odlišně podle toho, před jakým publikem právě hovořil. Z hlediska doporučení prezident podpořil odstranění Ruska posílením východní hranice NATO,⁹ poté nicméně v české debatě konflikt na Ukrajině označil za občanskou válku, které se dle slov ruského ministra zahraničních věcí Sergeje Lavrova, jimž důvěřuje, ruské jednotky ne-

účastní, aby na summitu NATO v Newportu těsně poté uvedl, že se dle jeho slov na Ukrajině odehrává hybridní válka, kde na straně separatistů bojují ruští vojáci („dobrovolníci, kteří nejsou dobrovolníky“).¹⁰

Ale ani členové vlády nevyjadřovali své postoje zcela jednoznačně a zejména do zahraničí tak vysílali obtížně čitelné signály. Například ministr obrany Martin Stropnický (ANO) vystupoval obecně ve prospěch adaptivních opatření, v rozhovoru pro agenturu Reuters v květnu nicméně uvedl, že „pobyt jakýchkoliv cizích jednotek“ na českém území je podle něj „problém“. Za podobné vyjádření patrně osobního odhadu situace v české společnosti, která nicméně vyzněla v duchu politické *pozice*, si vysloužil kritiku opozičních stran, v reakci na níž uvedl, že hovořil pouze o stálém rozmístění a přislíbil, že ČR splní všechny své alianční závazky.¹¹ O necelý měsíc později však premiér Sobotka při vystoupení před českými novináři uvedl, že „Česká republika nebude patřit a nepatří mezi země, které by volaly po posílení vojenské přítomnosti jednotek NATO v Evropě“. Na prohlášení byla podstatná zejména skutečnost, že ho předseda vlády pronesl souběžně s oznámením americké *European Reassurance Initiative* (jejíž podstatnou součástí bylo právě zvýšení počtu amerických jednotek na starém kontinentě) Barackem Obamou při jeho návštěvě Varšavy u příležitosti setkání hlav států NATO. Sobotkovo prohlášení bylo patrně součástí domácí politické hry, přišlo totiž před stranickým kongresem ČSSD. Za chybu jej podrážděně označil prezident Zeman, pro kterého byla cesta do Varšavy příležitostí k prvnímu setkání s americkým prezidentem po více než roce svého působení v úřadu. (V srpnu následně Sobotka v prestižním časopise *Foreign Policy* potom argumentoval, že krize na Ukrajině podtrhla nenahraditelnost Atlantické aliance, a hrdě oznámil plán navýšit český obranný rozpočet, neboť kolektivní obrana je nejen zárukou, ale i závazkem. Zmínil v této souvislosti i padlé české vojáky v Afghánistánu, viz níže.)¹²

Strany vládní koalice a opoziční strany ODS a TOP 09 dosáhly v bezpečnostních a obranných otázkách základního politického konsenzu, byť se ho nepodařilo formalizovat např. ve společné dohodě o navyšování obranného rozpočtu (viz níže), a občasné spory nad jednotlivými aspekty obranné politiky nebo vyjádřeními vládních představitelů zůstaly příznačné i pro vládní strany. Tento konsenzus spočíval především ve vnímání situace na Ukrajině a ruské politiky jako bezpečnostní hrozby pro NATO a potažmo ČR, na kterou je třeba reagovat posílením obranných kapacit a účinnými adaptivními opatřeními Aliance, zvyšujícími deterenční potenciál její kolektivní obrany.

Naproti tomu antisystémové strany a uskupení v Poslanecké sněmovně PČR, zejména KSČM, ale také Hnutí Úsvit, tento konsenzus zpochybňovaly. Dle vyjádření KSČM žádná ruská hrozba neexistovala a krize na Ukrajině byla důsledkem amerického imperialismu, a komunisté proto konzistentně ve smyslu své dlouhodobé autonomistické pozice volali po izolaci jako způsobu ochrany před velmocenskou bouří, kterou USA a EU vyvolávají. Hnutí Úsvit podobně konzistentní politickou pozici nemělo, nicméně např. jeho čelný představitel Tomio Okamura rovněž považoval situaci na Ukrajině za plod americké snahy oslabit Rusko, které by naopak mohlo být skvělým spojencem v boji s „islámskými radikály“.¹³

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Konflikt na Ukrajině: Domácí reakce

Zásadní změna bezpečnostního prostředí ve východní Evropě vyvolala vedle bezprecedentní politizace i reflexi aktérů bezpečnostní a obranné politiky stran dostatečnosti vlastních kapacit k vlastní obraně a příspěvku ke kolektivní obraně NATO. Tato reflexe se promítla v první řadě do debaty o výši vojenského rozpočtu. Do ní přispěl v souvislosti se svou návštěvou i generální tajemník NATO Anders Fogh Rasmussen, který vyzval k jeho navýšení, jinak dle alianční analýzy (z jejichž předběžných závěrů, vyznívajících v duchu nejhoršího hodnocení za posledních pět let citoval) nebude ČR schopna dostát svým závazkům ve vztahu ke kolektivní obraně.¹⁴

Už u příležitosti patnáctého výročí vstupu do NATO v březnu (tedy jen několik týdnů po ruském obsazení Krymu) podepsali předsedové parlamentních stran s výjimkou KSČM deklaraci, v níž mj. konstatují, že „záruky kolektivní obrany vyžadují stálé úsilí a investice“.¹⁵ Náčelník Generálního štábu AČR gen. Petr Pavel v té souvislosti varoval, že AČR se blíží stavu „zadržnutí“ a že „na odloženou potřebu se nemůžeme spoléhat. Scénář na Krymu ukázal, že v reálu není čas ani na mobilizaci záloh.“¹⁶ Deklarace nicméně o navýšování obranných výdajů konkrétně nehovoří. Předseda vlády Sobotka se naopak po jejím podpisu vyjádřil, že vládní prioritou je hospodářský růst a ČR by neměla vyvolávat nové kolo zbrojení; ministr financí Andrej Babiš podmínil vyšší rozpočet AČR tím, že prokáže schopnost šetřit.¹⁷

Vládní pozice se však během jara 2014 proměnila a v červnu premiér Sobotka prohlásil, že navzdory původnímu plánu na další snížení obranných výdajů o 0,5 mld. Kč armádní rozpočet vzroste v roce 2015 na 43,5 mld. Kč. Generál Pavel v té souvislosti znovu kriticky konstatoval, že jde sice o nominální navýšení, „na druhou stranu není to částka, která by umožnila rozvoj armády“ a „... v současné době nejsme... závazky a úkoly [od vlády] plnit na sto procent, dokonce ani ne na sedmdesát, dokonce ani ne na šedesát“. Kvitoval nicméně, že „obranu této země po letech začínáme brát znovu vážně, že nechceme být přívěskem našim aliančním partnerům, ale že chceme být rovnocenným přispěvatelem“.¹⁸

Den před zahájením summitu NATO ve velšském Newportu bylo následně vydáno prohlášení předsedů parlamentních stran, ve kterém se zavazují k postupnému navýšování obranných výdajů do roku 2020 na 1,4 % HDP s tím, že „tuto variantu postupného navýšování vnímá koalice jako realistickou jak z hlediska ekonomických možností země, tak i potřeb ozbrojených sil“.¹⁹ (Na samotném summitu potom ČR spolu s dalšími členskými státy stvrdila doporučení k navýšení výdajů na obranu v příští dekádě na 2 % HDP.)²⁰ Nepodařilo se však tento závazek formalizovat jako konsenzus parlamentních stran (třeba i s výjimkou KSČM jako v případě březnové deklarace) např. po dánském vzoru – opoziční TOP 09 a ODS na podobnou dohodu nepřistoupily, neboť byla podle jejich mínění málo ambiciózní.²¹

Kromě debaty o výši výdajů na obranu ve vztahu k HDP byly výrazněji tematizovány konkrétní nedostatky.²² Například slovy studie odborníků z Univerzity obrany, ČR je sice schopna „vyslat jednotku o velikosti praporu do zahraniční mise, ale na

její rotaci a udržení v operaci se pak doslova skládá celá armáda...“.²³ Často skloňovaným nedostatkem byl personální deficit AČR, a to jak obecně (průměrná naplněnost u útvaru pozemních sil dosahovala pouze přibližně 68 %),²⁴ tak na úrovni i některých v zahraničí vysoce ceněných jednotek, jako např. 25. protiletadlového raketového pluku ze Strakonice, jehož stav se blížil 50 %.²⁵ Za další významný problém byl považován nedostatek munice, především u pozemního vojska (nové útočné pušky BREN, obrněné transportéry Pandur) – v souladu s normami NATO by měly nasazené síly fungovat bez omezení po dobu 30 dnů, což dle vlastního hodnocení AČR nebyla schopna zajistit –, ale např. i u letounů JAS-39 Gripen. Na výše zmíněném summitu NATO ve Walesu byla však ČR, Dánskem, Norskem, Španělskem, Portugalskem a Řeckem podepsána dohoda o společném nákupu raket naváděných na pozemní cíle právě do výzbroje gripenů. Dle ministra obrany Stropnického šlo o „*typický příklad takzvané chytré obrany... společně připravíme poptávku pro municí pro bojové letouny a vysoutěžíme ji přes agenturu NSPA*“.²⁶ Reflexe krize na Ukrajině nakonec ovlivnila i diskusi o roli aktivních záloh AČR, obnovení branné povinnosti a mobilizace.

Česká republika v NATO

Z hlediska reakce NATO na novou bezpečnostní situaci ČR obecně podporovala ujišťovací opatření přijatá po anexi Krymského poloostrova a stabilizaci míry vojenské přítomnosti aliančních pozemních, vzdušných a námořních jednotek dosažené v prvních jarních měsících. Na summitu NATO v Newportu podpořila alianční Akční plán připravenosti (*Readiness Action Plan*) a zavázala se k adaptivním opatřením NATO aktivně přispívat. Tento závazek nabyl konkrétní podoby v několika ohledech: účasti na společných aliančních cvičeních ve střední a východní Evropě, posílení účasti na *air policing* Islandu v rámci integrovaného systému protivzdušné obrany NATO (NATINADS) a zejména specifikaci účasti na rotacích rekonstruované NATO *Response Force* s prvosledovým uskupením (NRF-VJTF) nasaditelným v krátkém čase za účelem řešení a zamezení eskalace krize.²⁷ Pro rok 2015 přislíbila příspěvek ve výši 150 osob do doposud prozatímního uskupení vedeného Německem jako *framework nation* a po specifikaci konceptu NRF-VJTF na úrovni NATO je připravena přispívat jedním praporem do rotací pod vedením Německa a Polska jako *framework nations*. (Dle plánu by členský stát vedoucí prvosledové uskupení VJTF, které by mělo působit po tři roky na třech úrovních připravenosti, *stand-up*, *stand-by* a *stand-down*, přičemž každý jeden rok by měla být aktivní tři uskupení na různých úrovních připravenosti, přispěl do uskupení hrotovým praporem s nejrychlejší nasaditelností v řádu 2–3 dní a dva další státy potom prapory nasaditelnými během 5–7 dnů.) Vzhledem k tomu, že působnost Německa a Polska jako *framework nations* v regulérním režimu NATO-VJTF se předpokládá až na začátku příští dekády, nabídla ČR účast roty chemické ochrany pro plánovanou britskou rotaci (2017).

Ministerstvo obrany vnímá české zapojení do adaptivních opatření NATO vzhledem k velikosti ČR ve srovnání s ostatními členskými státy za nadstandardní. Vedle příslibu nasazení kapacit (komplikovaného nicméně výše zmíněnými nedostatky ve výzbroji) se dle něj projevuje i v činorodosti v aliančních diskusích, např. návrhy ini-

ciativ (*food for thought papers*), mj. také nového projektu *smart defence* zaměřeného na modernizaci sovětské výzbroje v arzenálech nových členských států NATO.²⁸ Šlo by již o druhý projekt *smart defence* s vedoucím postavením ČR po projektu Mnohonárodního střediska leteckého výcviku (MATC), schváleného na summitu NATO v Chicagu (2012). Realizace tohoto projektu však nabyla zpoždění: navzdory původnímu plánu nebylo na summitu NATO v Newportu podepsáno memorandum o porozumění v důsledku komplikací na straně Slovenska a USA, jejichž účasti si česká strana v projektu zvláště cení. Byrokratické překážky na americké straně (projekt bude muset být schválen jako součást rozpočtu až pro příští fiskální rok americkým Kongresem) nakonec vedly ČR k rozhodnutí podepsat memorandum v červnu 2015 bez účasti USA, jež by měly alespoň formálně deklarovat zájem se k projektu po odstranění stávajících překážek připojit.

Z hlediska postavení ČR v NATO bylo nakonec významnou událostí uplynulého roku zvolení armádního generála Petra Pavla předsedou Vojenského výboru (*Military Committee*) – formálně nejvyšší vojenskou autoritou NATO a hlavním vojenským poradcem generálního tajemníka. K rozhodnutí o jmenování došlo po diplomatických jednáních na zasedání Vojenského výboru 20. září ve Vilniusu a gen. Pavel se nové funkce ujal v červnu 2015 po složení funkce náčelníka Generálního štábu AČR. V rozhovoru pro Český rozhlas gen. Pavel zdůraznil, že zvolení vnímá jako ocenění celé české armády: „*Nebyť toho, že dojem z ní je v zahraničí příznivý, nebyla by ani ta volba.*“²⁹ Za klíčový cíl ve svém nastávajícím působení označil koordinaci diskuse a hledání konsenzu mezi členskými státy, mj. v hodnocení konkrétních bezpečnostních hrozeb, protože např. stran Ruska „*jinak vnímají svoje ohrožení státy přímo sousedící s Ruskem nežli státy vzdálenější, a právě tyto rozdílné pohledy se musí probrat a urovnat.*“³⁰ Vyjádřil rovněž přesvědčení, že NATO musí být připraveno čelit konvenčnímu konfliktu, který sledujeme na Ukrajině, a zároveň víru v to, že NATO bude z vojenského hlediska pouze odstrašujícím prvkem.

Zahraniční mise

Ve sledovaném roce pokračoval stran české účasti v zahraničních misích trend reagující na omezení rozsahu expedičních operací NATO (zejména „*snižování operačního tempa*“ v Afghánistánu), který spočíval v rozšíření, resp. snaze o rozšíření účasti v zahraničních akcích EU (CSDP) a OSN. Kapacity AČR nasazené v Afghánistánu prošly transformací už v roce 2013, zejména v podobě ukončení činnosti PRT Lógar, ale rovněž poradních a výcvikových týmů (MAT) ve Vardaku a Lógaru a naopak vyslání strážní roty chránící vnější perimetr základny Bagram. V roce 2014 plnila AČR úkoly spojené zejména s ochranou jednotek (*force protection*), výcvikem (včetně vrtulníkových posádek) a lékařskou pomocí, které vykonává i po ukončení mise ISAF k 31. prosinci a pod hlavičkou nově zřízené mise NATO *Resolute Support*. Úkolové uskupení AČR ISAF tvořily v minulém roce konkrétně národní podpůrný prvek (*National Support Element*, NSE), letecký poradní tým v Kábulu (AAT), strážní rota letiště Bagram (BAF), výcviková jednotka speciálních sil (dva týmy 601. skupiny, které rovněž zajišťovaly ostrahu ZÚ Kábul), polní chirurgický tým (PCHT), národní zpravodajská buňka (*National Intelligence Cell*, NIC) a zastoupení na velitelstvích ISAF.

Poslední etapa působení AČR v misi ISAF byla poznamenána tragickým incidentem, kdy po útoku sebevražděného atentátníka 8. července (patrně cílícího na americkou, nikoliv českou armádní patrolu) zahynula vedle více než desítky místních obyvatel i pětice českých vojáků, příslušníků 2. strážní roty BAF Bagram. Byli jimi rotmistr Jaroslav Lieskovan, rotmistr David Beneš, četař Ivo Klusák, desátník Jan Šenkýř a desátník Libor Ligač. (S výjimkou Davida Beneše, který sloužil u 41. mechanizovaného praporu ze Žatce, patřili padlí vojáci k 43. výsadkovému praporu v Chrudimi.) Útok u Bagramu byl nejničivějším úderem v dějinách české účasti v ISAF, který celkový počet českých obětí zvýšil na deset, přičemž devět z nich zahynulo v důsledku sebevražděných útoků či výbuchů nástražných směsí a jednoho českého vojáka zabila lavina bahna a kamení. Další desítky se do vlasti vrátily s těžkými zraněními, v několika případech i jako doživotní invalidé.³¹ (Dohromady zahynulo v zahraničních misích od operace Pouštní bouře přes UNPROFOR, UNCRO, SFOR, KFOR, další nasazení v Iráku a Afghánistán dohromady 25 českých vojáků.)³² Na závěr hodnocení této smutné události by možná stálo za to připomenout dva dlouholeté zvyky Francouzské republiky, tedy země s velmi bohatou historií vysílání vlastních vojáků do zahraničí. Zaprvé, všichni vojáci, kteří padnou při plnění svých úkolů, mají na hrobech nápis: „*Mort pour la France*“, což se dá přeložit slovy: „*Padl za Francii*“. V případě ČR by vojáci, kteří položí své životy, měli na hrobech mít nápis: „*Padl za vlast*“. A druhou inspirací je způsob posledního loučení: když padne několik vojáků naráz, tak mají rozloučení dvě. Nejprve jsou jejich ostatky zahaleny do státní vlajky a vystaveny na nádvoří pařížské Invalidovny (nejposvátnějšího místa francouzských vojáků), kde se s nimi loučí ministr obrany, v některých případech i prezident republiky a spolu s nimi i nejvyšší vojenští činitelé. A pak následují individuální pohřby v kruhu rodiny a nejbližších přátel. Tyto dvě zažitá zvyklosti by se mohly stát inspirací i pro naši zemi jako způsob úcty vojákům, kteří padnou při plnění služebních úkolů v zahraničí.

U příležitosti nastávajícího konce mise ISAF vypracovala AČR celkové vyhodnocení české účasti na této misi, které bylo vtěleno do obsáhlého dokumentu *Zkušenosti jednotek AČR z operace ISAF*, schváleného 25. 4. 2014 zástupcem náčelníka generálního štábu a ředitelem SOC MO generálmajorem Alešem Opatou.³³

Materiál konstatuje, že nejdůležitější vojenské úkoly v rámci mise ISAF plnili příslušníci pozemních sil AČR. Nejprve to bylo šest rotací provinčního a rekonstrukčního týmu (PRT) v provincii Fayzabád. Vojáci ze 102. průzkumného praporu z Prostějova a ze 43. výsadkového mechanizovaného praporu z Chrudimi tam od března 2005 do konce roku 2007 zajišťovali bezpečnost ve spolupráci s místními obyvateli, zabezpečovali letiště ve Fayzabádu, dohlíželi na klid a pořádek během voleb a poskytovali ochranu civilním pracovníkům PRT (odborníkům vybraných MZV) a významným osobám. Po Fayzabádu se místo nasazení českého PRT přesunulo do provincie Lógar. Tam se v době od března 2008 do července 2013 vystříдалo celkem 11 rotací PRT, jejichž hlavním úkolem bylo zajišťování bezpečnosti českých civilních expertů a zároveň s tím i spolupráce s místními autoritami a výcvik afghánských bezpečnostních sil. Nejintenzivnější bylo přitom prohlubování vztahů a součinnosti s velitelstvím 4. brigády ANA, která působila v provinciích Lógar a Wardak. Dále se český PRT zaměřoval na mentorování, výcvik a materiální zabezpečení základního výcviku pro rekruty

ANP. Během působení v Lógaru se několikrát stalo, že bezpečnostní situace se natolik zhoršila, že civilní experti museli být z Lógaru převezeni do bezpečí do hlavního města Kábul. Jejich nepřítomnost v provincii trvala několik týdnů; v jednom případě se ale protáhla až na dva měsíce.

Mentorovací činnost ve vztahu k ANA se zaměřovala především na přípravu bojového praporu (*kandaku*). Čeští instruktoři pomáhali zvyšovat jeho odborné znalosti a profesionální růst a v další etapě pak i jeho logistickou nezávislost. V rámci bojové přípravy čeští vojáci pomáhali jednotkám ANA při vytváření bezpečného prostředí a při zvládnání bojových dovedností nezbytných k eliminování protiafghánských sil v provincii.

Značné problémy pro české vojáky vyplývaly z civilizačních rozdílů. Proto bylo nutné hledat optimální vztah s afghánskými vojáky a s jejich veliteli na nejnižších stupních. Místní vojáci především odmítali vojenský drill, tedy nezbytné opakování činností a postupů. Setrvali se dle dokumentu Zkušenosti domnívali, že když úkol procvičili jednou, tak to stačí a že se k takové činnosti už nemusejí vracet; nechápali význam udržovacího výcviku. Dalším problémem identifikovaným materiálem AČR bylo, že v rámci ANA a jejich jednotek se velitelské funkce častokrát kupovaly nebo obsazovaly na základě kmenových struktur a vnitřní kmenové hierarchie. Nežádá se údajně i stávalo, že příslušníci svěřeného *kandaku* byli během výcviku pod vlivem drog.

V důsledku nepřátelských aktivit a trvale narůstající agresivity protikoaličních sil musela být v průběhu nasazení v misi ISAF stále větší pozornost věnována nácvičku protipovstaleckých činností. Povstalci se vyhýbali přímým bojům s koaličními silami nebo s vojáky ANA, o to častěji ale využívali momentu překvapení. Nejčastější formou útoku na koaliční nebo afghánské jednotky byly léčky, při kterých byl zablokovan konvoj, tím vznikla dopravní zácpa, zmatek a chaos, následně povstalci ze zálohy zaútočili na zablokované jednotky s cílem pozabít co nejvíce jejich příslušníků a potom rychle opustit místo přepadení. Další často používanou formou útoků bylo dálkové odpalování výbušných zařízení (IED). Právě tímto způsobem bylo zákeřně zabito velké množství afghánských i koaličních vojáků; výbuch výbušného zařízení na vestě sebevražedného atentátníka se stal osudným i výše zmíněné pěti padlých českých vojáků.

Významnou součástí závěrečného vyhodnocení české účasti na ISAF byla činnost vzdušných sil AČR.³⁴ Po dobu mise v Afghánistánu rotovali vrtulníky a vojáci z 23. základny vrtulníkového letectva v Přerově, kteří tvořili tzv. *Heli Unit*, tedy vrtulníkovou jednotku. Během přípravy na misi se zaměřovali především na nácvičku samostatných letů, dále pak na lety v noci s brýlemi nočního vidění (NVG), taktické létání, ostré střelby a další bojové činnosti. Součástí přípravy byla účast na řadě zahraničních cvičení v členských státech NATO. Počátečními problémy české *Heli Unit* byly nedostatky materiálního zabezpečení a malý počet letuschopných vrtulníků Mi-171š, což byl důsledek odkládání jejich modernizace, ve které šlo zejména o systém vlastní ochrany vrtulníků a utajovaného hlasového spojení.

V samotném Afghánistánu pak česká *Heli Unit* působila v rámci americké vrtulníkové brigády TF Falcon a plnila zejména následující úkoly: přípravu personálu mise

ISAF a členů ANA a ANS, transport materiálu pro ISAF a ANSF, vizuální vzdušný průzkum, pátrání, záchrana a odsun zraněných osob z bojiště. Lety byly uskutečňovány z velkých letišť (Kábul, Bagram), velkých koaličních základen (Shank, Ghazni) a z předsunutých bojových stanovišť (*combat outposts*). Počínaje druhou rotací se hlavní pozornost soustředila hlavně na lety s NVG, protože vzhledem k vysokým denním teplotám se většina letů přesouvala na noc nebo na velmi časně ranní hodiny.

Účast na ISAF měla pro českou *Heli Unit* dle dokumentu AČR velký přínos. Letecký personál získal nové dovednosti díky tomu, že létal v prostředí bojové operace, a to v podmínkách středního stupně ohrožení. Díky tomu čeští piloti získali nové zkušenosti mj. ve vysokohorském prostředí vyznačujícím se složitými podmínkami. Šlo zejména o nízkou oblačnost a krátkou dohlednost, o vysoké teploty, prašnost a časté prachové bouře, nevyzpytatelné inverzní počasí během zimních měsíců, v jehož důsledku bylo zimní létání velice riskantní, a další nástrahy. Právě v tomto prostředí se zdokonalovala taktická připravenost českých pilotů a byly zvládnuty postupy a techniky pilotáže na hranici možností jejich strojů. Letecký personál se zdokonaloval v činnostech, jako je nouzové opuštění vrtulníků, záchrana a vyzvedávání posádek, nácvik týmové činnosti po vynuceném přistání v neznámém terénu. Většina z těchto postupů a technik byla dle dokumentu přebírána od britského vrtulníkového letectva. Český vrtulníkový personál byl nakonec nasazen také k plnění poradních činností v rámci mezinárodního AAT.

Další významnou oblastí zdokonalování bojové připravenosti AČR se během mise ISAF stala zdravotnická příprava nezdravotnického personálu, která probíhala celkem v pěti certifikovaných výukových střediscích (CLS) a zaměřovala se hlavně na ošetřování raněných během bojové činnosti, na taktické polní ošetření a na odsun raněných z prostoru bojové činnosti. Velká pozornost při vyhodnocení české účasti v misi ISAF byla věnována zkušenostem v oblasti CIMIC/PSYOP. Ta zahrnovala především sběr důležitých informací a jejich vyhodnocování, vytváření „sociálních map“, identifikaci sociálních hrozeb a příležitostí, postupy při identifikaci významných osob a jejich možných záměrů, řízení a realizaci projektů rychlého dopadu, vytváření databází a jejich využívání a postupy při jednáních s tlumočníky. Součástí této systematické přípravy byly i zásady jednání při přímém kontaktu s místními lidmi a potravinami, typový průběh jednání s kmenovými vůdci, se stařešiny, s představiteli afghánské policie, armády či státní správy, distribuce humanitární pomoci, zásady chování k dětem, k ženám atd. Právě na tomto poli získala AČR velké množství poznatků a zkušeností, které mohou být využitelné i v případě nasazení v dalších misích v islámském světě.

Působení v Afghánistánu nebylo ani v uplynulém roce jediným nasazením AČR v zahraničních misích. Pokračovala česká účast na evropské vojenské výcvikové misi EUTM Mali, racionalizovaná na základě vnímání relevantních bezpečnostních aktérů oblasti Sahelu („širšího sousedství“ EU) jako zóny potenciální nestability. Během roku se podařilo rovněž dovést k cíli neúspěšná jednání z roku 2013 o českém příspěvku do mise OSN v Mali (MINUSMA). Vyslání dvaceti pěti vojáků ze speciálních jednotek pod nizozemským velením představuje významný milník v deklarovaném úsilí „navrátit se“ do mírových operací OSN, neboť od doby účasti v misi UNPROFOR (později proměněné v NATO IFOR) na území bývalé Jugoslávie slou-

žili čeští vojáci v mírových operacích OSN pouze jako pozorovatelé. (V roce 2014 šlo o mise MONUSCO DRC, UNMIK Kosovo, UNAMA Afghánistán a MINUSCA Středoafriická republika.) Zvláštní kapitolou v zahraničním angažmá AČR byla účast v *Multinational Force and Observers* (MFO), mise zvláštní mezinárodní organizace k udržení míru na Sinajském poloostrově, kde v uplynulém roce sloužil letecký a pozemní personál AČR s letounem CASA C-295M. České gripeny, přesunuté na základnu v Keflavíku, střežily od října do prosince islandské nebe v rámci *air policing* mise systému vzdušné obrany NATO.

Na podzim byl nakonec oběma komorami Parlamentu ČR schválen vládní návrh působení sil AČR v zahraničních misích na příští dva roky (2015–2016).³⁵ Do operace NATO *Resolute Support* v Afghánistánu bylo schváleno vyslání až 310 osob. Kromě toho by v Afghánistánu mělo působit až 20 příslušníků 601. skupiny speciálních sil střežících prostory ZÚ Kábul a až 20 dalších vojáků by mělo plnit poradní a mentovací úkoly ve prospěch afghánských bezpečnostních sil při potlačování výroby a distribuce drog. Pro operace na Balkánském poloostrově (v současnosti NATO KFOR a EUFOR Althea) bylo vyčleněno dalších 20 vojáků; pro zapojení do misí v oblastech severní Afriky, Sahelu a Blízkého východu 70 vojáků do června 2015 a až 220 osob po zbytek platnosti mandátu. Součástí mandátu je rovněž pokračující účast v operaci EU-NAVFOR Atalanta (na operačním HQ Northwood), NATO NATINADS (*air policing*, zajišťovaný 211. taktickou letkou gripenů z Čáslavi), ve velitelských strukturách EU a NATO a nasazení spojovacího modulu DCM (*Deployable Communication Module*) v operacích NATO. Zohledněno je v mandátu i předpokládané uvedení do pohotovostního stavu visegrádského bojového uskupení (*battlegroup*, EU BG) na úrovni praporu včetně bojové podpory pod vedením Polska jako *framework nation* v roce 2016 a možné nasazení sil a prostředků ve výše zmiňované NATO *Response Force*, a to až do výše 1500 osob v roce 2015 a 452 osob v následujícím roce.

Dle důvodové zprávy k návrhu mandátu³⁶ vláda neočekává, že by se v Afghánistánu měla ve střednědobém horizontu zásadně zlepšit bezpečnostní situace a ekonomický a sociální rozvoj mohl pokračovat bez pomoci ze strany mezinárodního společenství. Za závažný problém považuje nejen povstalecké aktivity, ale i organizovaný zločin, čemuž odpovídá i návrh úkolů, které by v zemi měla AČR plnit (vyslání speciálních sil napomáhajících boji s drogami ve spolupráci s americkou *Drug Enforcement Agency*, DEA, a mimo rámec *Resolute Support*). Křehká zůstává podle vlády i politická a bezpečnostní situace na Balkánském poloostrově, čemuž odpovídá návrh na pokračování účasti v misích v Kosovu a Bosně a Hercegovině. (Zpráva konstatuje, že vzhledem k složité situaci na severu Kosova nebude v původně plánovaném časovém období realizováno snížení přítomnosti sil KFOR směrem k tzv. *deterrent presence*.) Terorismus, konflikty, proliferační zbraní a organizovaný zločin charakterizují dle zprávy i bezpečnostní prostředí v oblasti Blízkého východu, severní Afriky, Sahelu a Afrického rohu.

Důvodová zpráva rozebírá i právní problematiku nasazení jednotek v rámci NATO-VJTF a EU BG v požadované době reakce (5 dnů u NATO-VJTF, 10 dnů u EU BG), pokud nepůjde o plnění závazků vyplývajících z mezinárodních smluv o společné obraně nebo účast na mírových misích se souhlasem přijímajícího státu.

Protože takové vyslání musí dle čl. 43 Ústavy ČR schválit Parlament ČR, jehož souhlas by nebylo možné v takto krátké době zajistit, požádala vláda, aby parlament vyslovil s vysláním (předběžný) souhlas. Mandátem byl tento souhlas udělen s tím, že vláda o svém rozhodnutí vyslat jednotky AČR neprodleně parlament zpraví. Z finančního hlediska důvodová zpráva předpokládá náklady na zahraniční operace ve výši 1,5 mld. Kč v roce 2015 a 1,7 mld. Kč v roce 2016. Případné nasazení AČR v NRF vyčísluje na 1,9 mld. Kč v roce 2015 a 0,6 mld. Kč v roce 2016; a v EU BG na 0,8 mld. Kč v první polovině a 0,3 mld. Kč v druhé polovině roku 2016.³⁷

Společná bezpečnostní a obranná politika (CSDP)

Kromě účasti v misích CSDP, zejména vojenské mise EUTM Mali, se ČR podílela z pozice členského státu (tj. spíše nepřímo, neboť hlavní břemeno činnosti spočívalo na EEAS a Evropské komisi) na probíhající implementaci souboru opatření přijatých Evropskou radou věnovanou obraně v prosinci 2013. V samotném závěru roku potom kvitovala rozhodnutí přijaté po jmenování nové Evropské komise a s ní i nové vysoké představitelky pro zahraniční a bezpečnostní politiku (HR/VP) Federicy Mogherini přistoupit k aktualizaci evropské bezpečnostní strategie. Mezi institucionálními aktéry na české straně nicméně nebyl stran aktualizace naprostý soulad, neboť zejména MZV se obávalo, že neschopnost dosáhnout shody v hodnocení bezpečnostních hrozeb by mohla vést k jisté deziluzi uvnitř EU a revize strategie by tak mohla být spíše kontraproduktivní. (Naopak Úřad vlády ČR zahájení debaty o revizi aktivně podporoval.)³⁸ Z hlediska konkrétních reformních opatření ČR navrhovala mj. úpravu mechanismu působení *battlegroups* tak, aby byl v souladu s proměňující se povahou NRF (viz výše) na pozadí paradigmatu *single set of forces* (členské státy EU a NATO mají k dispozici jednu sadu kapacit, kterou v různých institucionálních rámcích nabízejí pro působení v obou entitách). Konkrétně tak třeba usilovala o prodloužení doby pohotovosti *battlegroups* z půl roku na celý rok, aby odpovídala jednoletému období *stand-by* v NRF-VJTJF, a snížil se počet *framework nations* nutných pro formování *battlegroups*, které by rovněž dle ČR mělo být alespoň zčásti kompenzováno ze společných finančních mechanismů.

Akvizice

Nejvýznamnější událostí z hlediska akvizic bylo v minulém roce schválení prodloužení pronájmu nadzvukových stíhacích letounů JAS-39 Gripen. (Vláda o něm rozhodla na svém zasedání 12. března a dodatek ke smlouvě o pronájmu byl podepsán 16. května na letecké základně v Čáslavi.) Podle přijatých podmínek za pronájem 14 letounů do roku 2027 s dvouletou opcí zaplatí ČR přibližně 1,7 mld. Kč ročně. Schváleným dodatkem ke smlouvě o pronájmu je stanoven i závazek švédského dodavatele modernizovat komunikační sensorické vybavení letounů (čímž se zvýší možnost jejich nasaditelnosti v operacích NATO) nebo umožnit jejich nasazení proti pozemním cílům.

V návaznosti na debatu o zvyšování obranných výdajů je namíště připomenout, že rozpočet pro uplynulý rok, jeden z nejnižších z hlediska % HDP od doby vzniku ČR,³⁹ nebyl nakonec zcela vyčerpán, včetně přibližně jedné miliardy Kč alokované

na akvizice, což vypovídá o omezené funkčnosti akvizičního procesu. Pro budoucnost z této skutečnosti vyplývá, že zvyšování obranyschopnosti ČR a příspěvku ke kolektivní obraně NATO bude záviset nejen na výši vyčleněných výdajů na obranu v poměru k HDP, ale i na *reálné* schopnosti MO zajistit jejich účinné vynakládání na potřebné kapacity v co nejvyšší možné míře.

Nakonec, z hlediska budoucích akvizic je nutno zmínit rozhodnutí MO zakoupit mobilní 3D radiolokátory (radary) MADR – používané mj. pro navádění stíhaček JAS-39 Gripen – nikoliv v rámci společného projektu V4, jak bylo původně zvažováno. (Do roku 2017 by měla AČR získat pět nových radiolokátorů nahrazujících zastaralá sovětská zařízení.)⁴⁰ Byť se členské státy Visegrádu domluvily alespoň na nákupu dle stejné specifikace (ale v rozdílných termínech a počtech), rozhodnutí prokázalo stále existující překážky spolupráce V4 v oblasti obrany a bezpečnosti.

Muniční sklad Vrbětice

Areál muničního skladu ve Vrbeticích ve Zlínském kraji byl v roce 2006 převeden do majetku státního podniku Vojenský technický ústav, jehož zřizovatelem je MO ČR. Některé z prostor skladu byly následně pronajaty čtveřici soukromých subjektů. Ve skladu jedné z těchto firem, Imex Group, došlo 16. října a 3. prosince k neřízeným explozím, při první z nich zahynuli dva pracovníci firmy. Kromě členů dalších bezpečnostních složek se na ostraze areálu po prvním výbuchu podle rozhodnutí vlády ČR od začátku listopadu podílela i AČR, která kromě stovky vyslaných vojáků nabídla k likvidaci munice trhací jámu v Libavě.⁴¹ Po druhém výbuchu a v souvislosti s tím, že Policie ČR vyšetřovala výbuchy jako úmyslný trestný čin obecného ohrožení, navýšila vláda vojenskou ostrahu areálu na celkem 450 mužů,⁴² zejména členů 7. mechanizované brigády z Hranic na Moravě s mandátem do poloviny roku 2015.

V dějinách AČR šlo o z historického hlediska mimořádně rozsáhlé nasazení na území ČR. Účast AČR dle jejích vedoucích představitelů byla značnou a zbytečnou zátěží v době, kdy ČR přislíbila nabídnout tyto jednotky mj. do sil NATO *Response Force* a AČR měla zahájit výcvik EU BG pro plánované uvedení do stavu pohotovosti (2016), a stala se předmětem otevřeného sporu mezi gen. P. Pavlem coby náčelníkem Generálního štábu AČR a ministrem obrany M. Stropnickým reprezentujícím civilní velení ozbrojených složek. Generál Pavel, vysvětlující svou otevřeně kritickou pozici loajalitou k ČR, např. po zasedání výboru pro obranu PSP ČR prohlásil, že „*dlouhodobé působení [AČR]... není už podle mého názoru krizovým opatřením, to už je nahrazováním funkce jiné státní instituce*“.⁴³ V článku pro deník *Právo* následně uvedl, že zvažuje navrhnout prezidentovi své odvolání v situaci, kdy „*při výpadku celé brigády na několik měsíců je téměř nemožné plnit všechny vládou dříve uložené úkoly*“ a politická rozhodnutí o nasazení AČR s ním coby náčelníkem GŠ nejsou konzultována.⁴⁴ Veřejná kritika ministra ze strany respektovaného a veřejností oblíbeného generála (který byl již jednou nohou na odchodu do čela Vojenského výboru NATO, viz výše) byla v moderních českých dějinách nevidaná. Ministr Stropnický sice uznal, že nasazení vojáků nebylo „*systémově úplně správné*“,⁴⁵ vládní nařízení jejich vyslání však zůstalo v platnosti. Vojáci 7. mechanizované brigády byli nicméně v březnu vy-

střídání jinými jednotkami, aby se mohli věnovat výcviku před mezinárodními cvičeními, проверkami připravenosti a nasazením v Afghánistánu.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE HLAVNÍCH AKTÉRŮ

Výčet aktérů utvářejících bezpečnostní a obrannou politiku nedoznal oproti předešlým letům žádných výraznějších změn. Zahrnoval vládu ČR – přijímající doktrinální dokumenty nebo připravující mandát pro vyslání jednotek AČR do zahraničních misí i přijímající usnesení k jejich nasazení na území ČR (Vrbětice) – včetně Úřadu vlády ČR vstupujícího do procesu artikulace evropských politik (např. v otázce aktualizace Evropské bezpečnostní strategie); dále Ministerstvo obrany ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR (coby autora nové *Bezpečnostní strategie* a připravované nové *Koncepce české zahraniční politiky*, která se rovněž dotýká otázek bezpečnosti a obrany na pozadí trendů mezinárodního prostředí) a ministerstva vnitra, spravedlnosti nebo průmyslu a obchodu; AČR, zpravodajské služby a další státní instituce; Poslaneckou sněmovnu a Senát Parlamentu ČR (zejména při schvalování mandátu na vyslání vojáků do zahraničí) a Kancelář prezidenta ČR. Koordináční úlohu mezi složkami výkonné moci podílejícími se na realizaci bezpečnostní a obranné politiky plnil nadále Výbor pro koordinaci zahraniční politiky (VKZBP) jako stálý pracovní orgán Bezpečnostní rady státu.

Z hlediska dynamiky vztahů mezi klíčovými aktéry lze doplnit, že úloha nově jmenovaného ministra Stropnického byla ztěžována nejen nedostatkem předchozí zkušenosti s bezpečnostní a obrannou politikou, ale také aktivističtější přístupem Hradu a vedení AČR – zejména gen. Pavla s jeho veřejnou autoritou. Nelze však říci, že by se prezidentu Zemanovi podařilo do procesu tvorby bezpečnostní a obranné politiky vstupovat – s výjimkou posílení trendu k návratu do misí OSN a posílení přítomnosti v misi MFO (Sinaj). Prezident sekuritizoval ISIS jako nejvýznamnější bezpečnostní hrozbu současnosti (a pokračoval ve svém manichejském civilizačním diskurzu) a naproti tomu ve srovnání s dalšími částmi exekutivy, zejména MZV, veřejně podceňoval roli Ruska při živení nestability na východních hranicích NATO, aniž by však, nutno dodat, zpochybňoval potřebnost zvýšených výdajů na obranu, byť podobně jako svou vizi evropské armády ji dával do souvislosti zejména s hrozbou mezinárodního terorismu (a na pozadí toho kritizoval stahování jednotek z Afghánistánu jako „usmířování“ domnělých teroristů).⁴⁶ Prezidentovy odlišné pozice se nicméně zásadněji nepromítaly do praxe české obranné a bezpečnostní politiky, která podpořila adaptivní opatření NATO, na summitu v Newportu (kde byl prezident součástí delegace) se *nepřipojila* ke koalici států koordinujících postup proti ISIS⁴⁷ a omezila se na podporu kurdských milic čelících silám extremistů na území Iráku. (Vláda v srpnu schválila dodávku 10 mil. kusů munice do útočných pušek Kalašnikov, 8 mil. nábojů do kulometů a tisícovek nábojů do raketových granátometů a ručních granátů ze starších zásob.⁴⁸ Před koncem roku potom byla schválena další dodávka protitankové munice.) Tato pomoc

mj. postavila ČR do pozice státu podporující stejné síly jako Írán, který Zeman v minulosti na pozadí své nekritické podpory izraelským vládním pozicím označil za „terroristický stát“,⁴⁹ proti němuž by měly být podniknuty preventivní ozbrojené údery. Pomoc Kurdistánu ze strany vlády prezident uvítal, vyjádřil ale zároveň přání, aby byla ještě výraznější a zahrnovala přinejmenším dodávky zbraní, popř. i nasazení českých gripenů, a proti ISIS by ČR měla nasadit i vlastní rotu na Golanských výšinách.⁵⁰ Žádné z těchto plánů nebyly v uplynulém roce realizovány.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Parametry diskuse o bezpečnostních otázkách, která vzhledem k výše zmíněné politizaci agendy bezpečnosti a obrany v uplynulém roce výrazně narostla, byly determinovány dlouhodobě zastávanými politickými postoji účastníků. S vysokou mírou pravděpodobnosti byly rovněž alespoň ve vztahu k probíhajícímu konfliktu na Ukrajině a reakci NATO vedoucí k od konce studené války nevídané (re)militarizaci východní Evropy ovlivňovány ruskou informační operací. O „zakrytých“ částech této operace lze pouze spekulovat, skutečností nicméně zůstává, že česká mediální scéna i veřejný prostor byly v uplynulém roce místem působení rostoucího množství mediálních *outletů* a zájmových skupin – včetně skupin působících na sociálních sítích – šířících buď prokremelský pohled na dění na Ukrajině a ve světě, nebo relativizující veškeré informace o zahraničním dění a šířící ontologický zmatek a nejistotu, akcentující izolacionistické a protisystémové sentimenty v české společnosti.

Podrobná analýza společenského diskurzu bezpečnosti zachází za rámec této kapitoly. Za jeho základní charakteristiku lze nicméně vedle výše zmíněné politizace vnímat ještě široce vnímaný pocit nového nebezpečí v důsledku konfliktu na Ukrajině. Dle části aktérů vystupujících v mediálním a veřejném prostoru bylo zdrojem tamní nestability a *ipso facto* (byť ne vždy) i ohrožení střední Evropy (neo)imperialistické Rusko. Dle druhého tábora byl zdrojem této nestability naopak imperialismus EU a USA, které se ČR pokoušejí zatáhnout do nebezpečné geopolitické hry (a doporučením je potom příklon k emancipaci od těchto štváčů, kteří se pokoušejí vstoupit do přirozené ruské sféry zájmů a tím destabilizují evropskou bezpečnostní architekturu). Podle dalších bylo nebezpečí *střetem* těchto dvou imperialismů, a z této analýzy poté vyplývala výzva k autonomismu. Rovněž se zdá, že pro část aktérů bylo sekuritizované téma ukrajinského konfliktu spíše tématem zástupným, do něhož projektovaly své obecněji antisystémové pozice.⁵¹

Patnácté výročí vstupu do NATO vytvořilo prostor pro artikulaci pozic k aktuálnímu dění a přístupu ČR k změně bezpečnostního prostředí i bilancování českého působení v Severoatlantické alianci. Varovně a zároveň mentorsky vůči administrativě prezidenta Obamy vyzněl např. bilanční příspěvek bývalého ministra obrany Alexandra Vondry. Obamovi již tradičně vyčetl nedostatek realismu, odklon od dřívější vedoucí role v mezinárodním řádu, snížení americké vojenské přítomnosti v Evropě a přenechání iniciativy Rusku, které dle Vondry přispělo k oslabení NATO.⁵² Věcný

rozbor českého členství v NATO uveřejnil bývalý náčelník Generálního štábu AČR Jiří Šedivý.⁵³ Vstup do NATO byl dle něj koncem tápání a nejistot a za zásadní přínos pro ČR označil aktivní podíl na zahraničních misích NATO v Afghánistánu a na Balkáně (byť kritizoval údajné přečeňování působení AČR v zahraničí ze strany politické reprezentace na úkor úkolů spojených se zajištěním teritoriální obrany). Zároveň však upozornil na vážné nedostatky obranné politiky, zejména nestabilitu, resp. trend snižování obranného rozpočtu. Kriticky se gen. Šedivý vymezil i k nezájmu politické reprezentace o otázky bezpečnosti a připomněl v této souvislosti nedostatečné plnění závazků v oblasti obrany proti CBRN útokům, zabezpečení převahy ve velení a v komunikačních a informačních systémech, zlepšení interoperability rozvinutých sil a klíčových aspektů bojové efektivity a zabezpečení rychlého rozmístění a udržení bojových sil. Česká republika dle Šedivého z většiny svých závazků postupně ustupovala nebo bylo jejich plnění omežováno.

Zprávy o padlých českých vojácích v Afghánistánu vyvolaly veřejnou diskusi, která se dotkla i obecnějších témat úlohy ozbrojených sil v dnešní společnosti. Nejvyšší političtí činitelé svorně uctili hrdinství padlých, byť tomuto hrdinství dávali různý obsah. Například prezident Zeman, zcela v souladu se svou (anti)civilizační manichejskou rétorikou, význam působení padlých vojáků vyzdvihl s tím, že „*nezemřeli zbytečně, protože v Afghánistánu je jedna z nejvýznamnějších teroristických základen, která organizuje útoky vůči celému civilizovanému světu*“. Nevyloučil přitom možnost, že tamní „teroristé“ připravují útoky i na ČR, a proto boj proti nim přímo souvisí se zvyšováním bezpečnosti jejich obyvatel. Premiér Sobotka naproti tomu hovořil spíše o obhajobě principů svobody a demokracie, které ČR dlouhodobě zastává.⁵⁴ Smrt vojáků strážní roty v Bagramu vzbudila v české společnosti značnou míru sentimentu živeného sdělovacími prostředky. Tento sentiment byl částečně doplněn kritickým ostnem poukazujícím na „zbytečnost“ jejich oběti v návaznosti na (proti)imperialistickou rétoriku obecně vysledovatelnou např. i ve vztahu k ukrajinskému konfliktu (viz výše). A v marginálním opozičním diskurzu byla artikulována rezistence proti tomu, aby jako profesionální vojáci plnící své úkoly byli označováni za hrdiny – tuto pozici vyjádřil veřejně v předvečer komunálních voleb např. Matěj Stropnický (SZ), syn ministra obrany⁵⁵ –, či byli rovnou označováni za žoldáky, kteří v Afghánistánu sledovali pouze svůj materiální zájem.

ZÁVĚR

Z hlediska konceptuálního aparátu projektu lze v doméně obrany a bezpečnosti české zahraniční politiky v uplynulém roce sledovat pokračující trend k adaptaci jako stále spíše reaktivnímu, nicméně pozitivněji a konstruktivněji laděnému typu jednání. Počítaná dramatická změna bezpečnostního prostředí byla okolností, která posílila českou argumentační pozici ve smyslu snahy o posílení regionalizační perspektivy NATO a obnovení důrazu na územní obranu proti pokračování expedičních angažmá. S ukončením mise ISAF a navzdory pokračující vojenské přítomnosti v Afghánistánu – dokonce vyšší a na delší předpokládanou dobu proti původnímu plánu – skrze

misí *Resolute Support* by NATO do „postintervenční“ fáze vstoupilo tak jako tak; nicméně v důsledku násilné anexy Krymu a destabilizace východní Ukrajiny provázené vnímanou hrozbou rozšíření nestability přes hranice NATO byl důraz na teritoriální obranu operacionalizován v sadě adaptačních opatření včetně vyšší vojenské přítomnosti USA ve střední a východní Evropě.

Profesionálové obývající „bezpečnostní pole“ a hájící své přesvědčení, ale i zájmy pole jako celku⁵⁶ využili následně této situace k problematizaci a sekuritizaci vnímaných nedostatků při zajišťování vlastní obrany a příspěvku ke kolektivní obraně. Politici, jak ukazuje případ premiéra a ministrů financí a obrany, se zprvu zdráhali přistoupit k jasnějšímu závazku k navyšování obranných výdajů, nakonec jej ale, byť ne v míře považované špičkami AČR za ideální, přijali.

Veřejná diskuse rozpoutaná nad tématem obrany a bezpečnosti se dotkla i role ozbrojených sil a jejich vztahu ke zbytku společnosti (i pro to, že jednou z otázek bylo třeba i obnovení všeobecné branné povinnosti). Bezpečnostní profesionálové, opět jednající na základě určitého *habitu*, do této debaty vstupovali z konzervativních pozic a poukazovali na slabost dnešní společnosti, která je na hranici schopnosti se bránit, protože se z ní vytrácejí tradiční hodnoty (a s nimi např. i smysl pro individuální oběť ve prospěch celku). Proti tomu vznikla znatelná opozice z neoliberálního tábora (nezřídka konvergující s apologetickou pozicí vůči postupu Ruska na Ukrajině) a levicově kritických kruhů, zatímco středoproudá liberální kritika se zdála být v debatě o bezpečnosti disciplinována přijetím výjimečnosti dané situace diktující potřebu mimořádných opatření. Tato polarizace zůstane s nejvyšší pravděpodobností pro českou debatu o bezpečnosti příznačná i v následujících letech. Fragmentační a dezintegrační potenciál umocňovaný ruskou informační operací cílicí především na antisystémové proudy v české politice a společnosti a posilující tendence k relativizujícímu chytráctví, provinčnosti a autonomistickým tendencím (gravitaci směrem od bezpečnostních rámců NATO a EU, ve kterých ČR nyní jako menší stát realizuje strategii zajištění vlastní bezpečnosti) bude přítom patrně větším bezprostředním bezpečnostním rizikem než přímá vojenská hrozba pro NATO ze strany Ruska.

Poznámky

¹ Reisinger, Heidi–Golts, Aleksandr: *Russia's Hybrid Warfare: Waging the War below the Radar of Traditional Collective Defence*. Rome: NATO Defense College, 2014.

² Hynek, Nik–Střítecký, Vít: *Český diskurz o protiraketové obraně a národní zájem*. Mezinárodní vztahy, 1/2010, s. 5–32.

³ Vláda ČR: *Programové prohlášení vlády ČR*, 14. 2. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/.

⁴ Hospodářské noviny, 12. 2. 2014.

⁵ Aktuálně.cz, 23. 3. 2015.

⁶ Viz např. Novotný, A.: *Dlouhodobý výhled pro obranu (2030)*. Obrana a strategie, 1/2013; Štalmach, Pavel: *Další vývoj prostředí a jeho vliv na zajišťování obrany ČR do roku 2030*.

Podkladový materiál Univerzity obrany, Brno. On-line: www.unob.cz/events/muos/Documents/02-Vyvoj_prostredi.pdf.

- ⁷ Česká televize, 4. 2. 2015.
- ⁸ Znění strategie je dostupné on-line: www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf.
- ⁹ ČTK, 14. 4. 2014.
- ¹⁰ Rozhlas.cz, 5. 9. 2014.
- ¹¹ ČTK, 12. 5. 2014; Reuters, 12. 5. 2014.
- ¹² Sobotka, Bohuslav: *Beyond Ukraine-NATO Solidarity in a Time of Crisis*. Foreign Policy, 18. 8. 2014.
- ¹³ Z facebookového profilu Tomia Okamury, 10. 9. 2014.
- ¹⁴ ČTK, 10. 4. 2014.
- ¹⁵ Plný text deklarace je dostupný na portálu Natoaktual.cz. On-line: www.natoaktual.cz/deklarace-predsedu-politickych-stran-k-zajisteni-obrany-ceske-republiky-1q1-na_zpravy.aspx?c=A140313_214039_na_zpravy_m00.
- ¹⁶ ČTK, 12. 4. 2014.
- ¹⁷ ČTK, 10. 4. 2014.
- ¹⁸ ČTK, 7. 6. 2014.
- ¹⁹ Vláda ČR: Tiskové prohlášení, 3. 9. 2014.
- ²⁰ *Wales Summit Declaration*, 5. 9. 2014.
- ²¹ Rozhovor s vysokým úředníkem Ministerstva obrany ČR, 11. 5. 2015.
- ²² Viz např. vystoupení gen. Pavla před výborem pro obranu PSP ČR, 30. 6. 2014. Srov. zpravodajství Ministerstva obrany ČR. On-line: www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/general-petr-pavel:-v-nato-sestavame-cernym-pasazerem-99867/.
- ²³ Mičánek, František–Dobrovský, Luboš–Dyčka, Luboš–Kolkus, Jaroslav–Frank, Libor: *Zpráva o zabezpečení obrany v ČR v roce 2014 (Mýty a realita)*. Vojenské rozhledy, 2014. On-line: www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/zprava-o-stavu-zabezpeceni-obrany-cr-v-roce-2014-myty-a-realita.
- ²⁴ Vyjádření gen. Petra Pavla, náčelníka Generálního štábu AČR, v pořadu OVM, Česká televize, 1. 2. 2015.
- ²⁵ Rozhovor s vysokým úředníkem Ministerstva obrany ČR, 11. 5. 2015.
- ²⁶ ČTK, 4. 9. 2014.
- ²⁷ Původní NRF byly nasazeny pouze dvakrát v misích humanitárního charakteru – po ničivém hurikánu Katrina (USA) a zemětřesení v Pákistánu.
- ²⁸ Rozhovor s vysokým úředníkem Ministerstva obrany ČR, 11. 5. 2015.
- ²⁹ Rozhlas.cz, 4. 11. 2014.
- ³⁰ Tamtéž.
- ³¹ Hospodářské noviny, 22. 8. 2014.
- ³² A report, 8/2014.
- ³³ *Zkušenosti jednotek AČR z operace ISAF*. Praha: AČR, 2014, pub-30-00-01.
- ³⁴ Tamtéž, kniha 9.
- ³⁵ PS PČR: Sněmovní tisk 348/2014. On-line: www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=348 & O=7.
- ³⁶ Tamtéž.
- ³⁷ Tamtéž.
- ³⁸ Rozhovor s vysokým úředníkem Úřadu vlády ČR, 6. 4. 2015.
- ³⁹ MO ČR: statistika Resortní rozpočet. On-line: www.mocr.army.cz/finance-a-zakazky/resortni-rozpocet/resortni-rozpocet-5146/.
- ⁴⁰ ČTK, 30. 9. 2014.
- ⁴¹ ČTK, 4. 11. 2014.
- ⁴² ČTK, 6. 12. 2014.
- ⁴³ ČTK, 7. 1. 2015.
- ⁴⁴ Právo, 30. 1. 2015.
- ⁴⁵ MO ČR: Tiskové prohlášení Ministerstva obrany ČR, 8. 1. 2015.
- ⁴⁶ *Neusmiřujte teroristy: Zeman kritizoval stažení vojsk z Afghánistánu*. iDNES.cz, 12. 4. 2014.

- ⁴⁷ *U.S. Forms Anti-ISIS Coalition at NATO Summit*. Time, 5. 9. 2014.
- ⁴⁸ ČTK, 27. 8. 2014.
- ⁴⁹ ČTK, 26. 11. 2007.
- ⁵⁰ ČTK, 15. 10. 2014.
- ⁵¹ Tento závěr podporují např. datové analýzy na blogu Data Boutique. On-line: **www.databoutique.cz**.
- ⁵² Natoaktual, 12. 3. 2014.
- ⁵³ iDnes.cz, 12. 3. 2014.
- ⁵⁴ ČTK, 8. 7. 2014.
- ⁵⁵ Lidovky.cz, 14. 8. 2014.
- ⁵⁶ Viz Bigo, Didier–Tsoukala, Anastassia: *Terror, Insecurity and Liberty*. London–New York: Routledge, 2008.